

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

**ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ПУБЛІЧНЕ ВРЯДУВАННЯ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

МАТЕРІАЛИ

У МІЖНАРОДНОГО ПРАВНИЧОГО ФОРУМУ

10 червня 2022 року
м. Чернівці

Чернівці
Мехнодрук
2022

профілактика, щодо неприпустимості кримінально протиправних поглядів на життя та сприяє формуванню позитивного світосприйняття. Даний метод є досить актуальним під час ранньої профілактики, коли особа ще перебуває на певному роздоріжжі: утриматися від кримінально протиправного шляху чи навпаки ступити на цей шлях. Такий метод зазвичай реалізовується через проведення певних семінарів, практик, бесід.

Що стосується методу переконання, то він характеризується використанням різноманітних засобів психологічного впливу на підсвідомість особи. Метою даного методу є домогтися встановлення довіри з боку особи, стосовно якої здійснюється профілактика. За наявності довірчих стосунків особа зможе відкритися та поділитися тим, що її турбує. Це, в свою чергу, буде сприяти дієвій допомозі та правильному підходу до застосування профілактичних заходів особою або органом, уповноваженим на проведення індивідуальної профілактики.

Варто підкреслити, що такий метод, як метод примусу, на сьогоднішній день є найбільш поширеним у нашому суспільстві. Цей метод конкретизується залежно від того, яке конкретне кримінально протиправне діяння вчинила особа.

Таким чином, індивідуальна профілактика слугує певним ядром протидії злочинності. Неодмінною умовою дієвості індивідуальної профілактики є ретельне вивчення особи щодо якої спрямовується профілактика або корекція. Індивідуальна профілактика повинна здійснюватися на основі індивідуальних психологічних особливостей кожної особи. Саме за допомогою психологічної діагностики можна достовірно встановити кількісно-якісні показники криміногенної поведінки особи.

Список використаних джерел

1. Аванесов Г.А. Криминология. М.: Академия МВД СССР. 1984. 500 с.
2. Бурлаков В.Н. Криминогенная личность и индивидуальное предупреждение преступлений: проблемы моделирования. СПб., 1998. 184 с.
3. Гладкова Є.О. Теоретичні та прикладні аспекти тактики протидії злочинності. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми: тези доп. круглого столу. Харків, 2017. С. 48-52.
4. Профілактика злочинів : підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.М. Джужі. Київ : Атіка, 2011. 720 с.

*Стратій О.В., к.ю.н., асистент
кафедри кримінального права
юридичного факультету ЧНУ
імені Юрія Федьковича*

Важливість судового захисту прав та свобод людини в умовах правового режиму воєнного стану

В умовах, коли в нашій державі запроваджено воєнний стан, органи кримінальної юстиції все одно повинні здійснювати правосуддя, з урахуванням не тільки принципу невідворотності покарання, але й безумовним забезпеченням прав та свобод людини, яка постає перед судом, в різних процесуальних статусах, як того вимагає Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України та практика Європейського суду з прав людини.

Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» суди, органи та установи системи правосуддя зобов'язані діяти виключно на підставах, у

межах повноважень та в спосіб, які визначені Конституцією та законами України. Відповідно до цього ж нормативно-правового акту, відправлення правосуддя на території України, на якій введено воєнний стан, здійснюється виключно судами [4]. Однак, це не зовсім відповідає тим декларативним нормам, які викладені в законі, оскільки в Україні на даний час є території, на яких введений воєнний стан, проте ці території фактично окуповані агресором, а тому захист прав та свобод людей, які потерпіли від протиправних дій на цих територіях в судах, є дуже проблематичним, а в окремих випадках, це взагалі зробити неможливо.

Мій висновок з даного питання базується на тому, що є сотні, можливо тисячі кримінальних правопорушень вчинених на окупованих територіях, як громадянами України, так і військовими країни агресора, однак, особи, які потерпіли від цих кримінальних правопорушень, не можуть себе захистити, ні на стадії досудового розслідування, ні сподіватися на винесення щодо них справедливого рішення судом, оскільки правоохоронна система України там або взагалі не діє, або вже сформовані, чи формуються «правоохоронні органи» окупаційної влади, чиниться шалений тиск на представників усіх гілок влади, в тому числі й судової, що очевидно позбавляє можливості ефективно здійснювати захист прав та свобод людини. Є велика кількість кримінальних правопорушень, обвинувачені в яких перебувають під вартою в слідчих ізоляторах, однак, їх не доставляють до суду, оскільки є судді, які виїхали за кордон, або перебувають на Заході України, а тому розгляд справ в судах не відбувається, що очевидно порушує права та свободи цих осіб. Це, до речі, стосується і представників сторони обвинувачення і сторони захисту, оскільки, як прокурори, так і захисники, перебувають поза межами окупованих територій.

Це що стосується кримінальних правопорушень. Не краща картина в судах, і по інших категоріям справ – адміністративних, цивільних, господарських. По багатьом справам, судді в односторонньому порядку, без відповідних клопотань учасників судочинства, виносять ухвали про їх відкладення, оскільки сторони, їх представники, свідки, не з'являються до суду через військові дії, по причині страху за своє життя та здоров'я, та через відсутність фінансових можливостей.

Законодавство України, передбачає, що в разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, де введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність справ, що розглядається в цих судах, або в установленому законом порядку, змінено місцезнаходження судів.

На практиці реалізувати дані вимоги дуже складно, бо це потребує великих фінансових витрат та часу, що безумовно не сприяє належному захисту прав та свобод людини.

Хотів би звернути окрему увагу на лист Верховного Суду від 03.03.2022 «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», в якому зазначені наступні умови розгляду клопотання без участі особи, якої воно стосується: 1) об'єктивні обставини; 2) як виняток; 3) належна мотивація такої процедури розгляду [5].

В даному листі Верховного Суду, зазначено, що розгляд відповідних клопотань за відсутності підозрюваного можна допускати, тобто це не може носити системний характер. Виникає логічне запитання, а як бути з обвинуваченими особами? Існує маса кримінальних правопорушень, в яких суд, аргументуючи свою правову позицію дією воєнного стану, а також тим, що установи тимчасового ув'язнення не в змозі доставити підозрюваного до суду, приймають рішення про продовження тримання під вартою осіб, як без участі прокурора, так і без участі підозрюваного, його захисника. Проте, чи забезпечується в такому разі

фундаментальне право особи на захист? Питання залишається відкритим. Хоча, як на мене, то в законодавство необхідно було б внести зміни, які б передбачали обов'язкову участь в судових засіданнях, як сторони обвинувачення, так і підозрюваного, його захисника (захисників), хоча б через відеозв'язок, щоб була можливість у судді переконатися, наприклад, у тому, що захисник узгодив свою правову позицію із своїм підзахисним.

Зустрічаються також випадки, коли суд без належної правової процедури, яка передбачена ст. 331 КПК України, розглядає питання доцільності продовження тримання обвинуваченого під вартою до спливу 2-місячного строку з дня надходження до суду обвинувального акту, незалежно від наявності клопотань. Суд приходиться до обґрунтованого переконання, що відсутність учасників судового провадження не є перешкодою для розгляду питання доцільності продовження тримання обвинуваченого під вартою, посилаючись на воєнний стан, зовсім не переконавшись у тому, що про це думає сторона захисту, чи навіть сторона обвинувачення, тобто не зовсім витримується принцип верховенства права, який закріплений ст. 8 Конституції України, ст. 8 та ч. 9 ст. 206 Кримінального процесуального кодексу України.

Окремо, хотілося б торкнутись положень ст. 615 КПК України. Відповідно до п. 2, ч. 2 даної норми права, якщо відсутня об'єктивна можливість виконання слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 140, 163, 164, 170, 173, 186, 187, 189, 190, 206, 219, 232, 233, 234, 235, 245-248, 250 та 294 КПК України, а також повноважень щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109-115, 121, 127, 146, 146-1, 147, 152-156-1, 185, 186, 187, 189-191, 201, 255-255-2, 258-258-5, 260-26-1, 294, 348, 349, 365, 377-379, 402-444 КК України, а у виняткових випадках також у вчиненні інших тяжких чи особливо тяжких злочинів, якщо затримка в обранні запобіжного заходу може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі особи, яка підозрюється у вчиненні такого злочину, – такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури з урахуванням вимог статті 37 КПК України, за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором [2]. Тобто законодавець даними змінами, фактично узаконив привласнення функцій, які повинен здійснювати лише суд, і тільки суд, за прокуратурою, хоча відповідно до ч. 1 ст. 124 Конституції України, делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами, чи посадовими особами, не допускаються [1].

Знову ж таки, повертаючись до змін, які внесені законодавцем до КПК України у зв'язку із запровадженням на території України воєнного стану, не може погодитись із рівністю сторін перед судом, оскільки: відповідно до ч. ст. 201 КПК України, підозрюваний, обвинувачений, до якого застосовано запобіжний захід, його захисник, має право подати до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, клопотання про зміну запобіжного заходу, в тому числі про скасування чи зміну додаткових обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 цього кодексу та покладених на нього слідчим суддею, судом, чи про зміну способу їх виконання [2].

Однак, відповідно до ч. 1 ст. 616 КПК України, у разі введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного стану, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ та/або інших держав проти України підозрюваний, обвинувачений, який під час досудового розслідування або судового розгляду тримається під вартою, крім тих, які у вчиненні

злочинів проти основ національної безпеки України, а також злочинів, передбачених статтями 115, 146-147, 152-156, 186, 187, 189, 255, 255-1, 257, 258-262, 305-321, 330, 335-337, 401-414, 426-433, 436, 437-442 КК України, має право звернутися до прокурора з клопотанням про скасування цього запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації на особливий період.

За результатами розгляду клопотання, передбаченого абзацом першим цієї частини, прокурор має право звернутися до слідчого судді або суду, який розглядає кримінальне провадження, з клопотанням про скасування цій особі запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період.

На відміну від статті 201 КПК України, стаття 616 цього ж Кодексу, позбавляє права на звернення до суду з відповідним клопотанням захисника підозрюваного, а лише передбачає право підозрюваного, обвинуваченого звернутися з відповідним клопотанням не безпосередньо до суду, а до прокурора, який у свою чергу не зобов'язаний, а знову ж таки має право звернутися з таким клопотанням до суду.

Очевидно, що дані зміни слабо покращують правове становище підозрюваного, обвинуваченого у період воєнного стану, більше того, вони напряду суперечать ч. 2, 3 ст. 22 КПК України, в яких передбачено, що сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав. Окрім того, під час кримінального провадження функції державного обвинувачення, захисту, та судового розгляду не можуть покладатися на один і той самий орган чи службу особу.

Тому, зрозумілим є те, що захист прав та свобод людини, є дуже проблематичним, особливо в умовах правового режиму воєнного стану, тим більше в Україні, де обвинувальний ухил правоохоронної системи «прокляттям минулих поколінь» тяжіє над судовою гілкою влади.

Список використаних джерел

1. Конституція України, ВВР, 1996, № 30, ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України, ВВР, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88.
3. Кримінальний кодекс України, ВВР, 2001, № 25-25, ст. 131.
4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану», ВВР, 2015, № 28, ст. 250.
5. Лист Верховного Суду від 03.03.2022, № 2/0/2-22, «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану».

Попович М.В., завідувач криміналістичної лабораторії Ганса Гросса кафедри кримінального права юридичного факультету ЧНУ імені Юрія Федьковича

Діджиталізація кримінального судочинства в умовах режиму воєнного стану

Реалії сьогодення, особливо під час воєнного стану диктують потребу у наявності спеціальної інформаційної підготовки людини до умов існування в сучасному інформаційно-технічному суспільстві. Невід'ємною складовою